

simple technological addition, becoming a key tool for in-depth linguistic and professional training of future doctors. The research is structured in four main areas. First, the role of AI tools (e.g., natural language processing systems, chatbots, adaptive platforms) in improving the acquisition of medical terminology through personalized learning, instant feedback, and contextual explanation of word etymology is examined. Secondly, the potential of AI in overcoming language barriers is analyzed using translation systems, transcription and interactive simulators of doctor-patient communication, which prepares students to work in a multilingual environment. Thirdly, the article focuses on the integration of language skills with clinical thinking. The author demonstrates how AI simulations and virtual reality allow students to apply terminology in conditions that simulate real diagnostics and decision-making, developing critical thinking. Fourth, recognizing significant prospects, the author objectively highlights the accompanying challenges: problems of data confidentiality, digital inequality, the risk of excessive technologization and the need to preserve the human factor in education. The conclusion emphasizes that the future of medical education lies in the synergy between innovative AI technologies and classical pedagogical methods. Strategic and ethically balanced implementation of AI in language teaching contributes to the formation of highly qualified, communicatively competent specialists, ready to work effectively in the modern globalized healthcare system.

Key words: artificial intelligence, medical education, latin language, english language, medical terminology, personalization of learning, language barriers, clinical thinking, virtual reality, ethical aspects.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18469155>

О. В. Писарчук

ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Сучасний стан фінансування вищої освіти в Україні характеризується суттєвим дисбалансом між потребами закладів освіти та реальними можливостями бюджету. Аналіз динаміки фінансових надходжень до університетів впродовж останніх років засвідчує поглиблення розриву між нормативними вимогами щодо матеріально-технічного забезпечення навчального процесу та фактичним рівнем його фінансової підтримки. Особливо загострилася ця проблематика в умовах воєнного стану, коли частина закладів вищої освіти була змушена евакуюватися, а інша, працювати в умовах постійних загроз безпеці.

Проведене нами дослідження контингенту здобувачів вищої освіти у ЗВО різних регіонів країни та різного підпорядкування, окрім військових, виявило суттєві структурні деформації. Зокрема, частка спеціальностей із малочисельними групами, а саме менше 15 осіб на курсі, зросла з 18,3% у 2019 році до 34,7% у 2024 році [1]. Це означає, що більше третини освітніх програм по всій Україні функціонують в умовах критичного недофінансування [2], адже сукупні надходження від бюджетного та контрактного навчання не покривають навіть мінімальних видатків на забезпечення якісної підготовки фахівців. Маємо констатувати суттєві регіональні розбіжності. Так, у регіональних університетах частка таких програм сягає 42-47%, тоді як у столичних, лише 21-25% [1]. Сумарні надходження від державного замовлення та контрактників настільки малі, що не покривають навіть заробітної плати викладачів, не кажучи вже про оновлення обладнання чи методичних матеріалів

Регіональний аспект цієї проблеми заслуговує на особливу увагу. Університети східних та південних областей опинилися в найскладнішому становищі: вони не лише втратили значну частину абітурієнтського потенціалу через вимушену міграцію населення, а й зіткнулися з необхідністю підтримувати унікальні освітні програми, які неможливо швидко відновити в інших регіонах. Наприклад, заклади вищої освіти Харківської області, де традиційно була сконцентрована підготовка інженерних кадрів вищої кваліфікації, сьогодні змушені працювати з контингентом, що зменшився більш ніж на третину [3] порівняно з довоєнним періодом.

Людський капітал, як комплексна сукупність знань, умінь, компетентностей та здоров'я населення [4], безпосередньо залежить від ефективності системи вищої освіти. Кожен випадок,

коли талановитий абітурієнт не може здобути якісну освіту через фінансові бар'єри або коли університет змушений згорнути перспективну спеціальність через брак коштів, означає невідновні втрати для майбутнього економічного потенціалу країни. Економічний ефект від недоотримання одним випускником якісної освіти впродовж його трудової кар'єри може сягати понад 2 млн грн у вигляді недоотриманих податків та втраченої продуктивності. Обмеженість фінансування проявляється у різних формах. По-перше, це застаріле обладнання лабораторій та недостатня кількість сучасних навчальних матеріалів. По-друге, це низька оплата праці науково-педагогічних працівників, що призводить до відтоку талановитих викладачів у комерційний сектор або за кордон. По-третє, обмежені можливості для проведення наукових досліджень, які є невід'ємною складовою якісної освіти.

Повоєнне відновлення системи вищої освіти потребуватиме масштабних інвестицій. Однак навіть в умовах бюджетних обмежень можна запропонувати кілька стратегічних напрямів оптимізації. Перший із них полягає у запровадженні диференційованих моделей фінансування, які враховували б не лише кількість студентів, а й стратегічну важливість спеціальності для економіки регіону та країни загалом. Це дозволило б підтримати унікальні освітні програми, навіть якщо вони мають невеликий контингент здобувачів.

Другий напрям стосується активізації державно-приватного партнерства [5]. Досвід провідних європейських університетів засвідчує, що залучення приватного капіталу до фінансування окремих освітніх програм може бути взаємовигідним: бізнес отримує підготовлених фахівців потрібного профілю, а університети, додаткові ресурси для розвитку. У вітчизняних реаліях такі механізми поки що використовуються недостатньо, хоча потенціал для їх розвитку є значним, особливо у сферах інформаційних технологій, біотехнологій, енергетики.

Третій стратегічний напрям передбачає оптимізацію мережі закладів вищої освіти та освітніх програм. Це не означає механічного скорочення університетів чи спеціальностей, а радше вимагає виваженого аналізу [2] регіональних потреб та можливостей консорціумної співпраці між ЗВО. Об'єднання зусиль кількох університетів для підготовки фахівців рідкісних спеціальностей може бути ефективнішим, ніж намагання кожного закладу підтримувати повний спектр програм самостійно.

Цифрові технології відкривають нові можливості для підвищення ефективності використання обмежених ресурсів. Дистанційні форми навчання, віртуальні лабораторії, спільні онлайн-курси кількох університетів, усі ці інструменти дозволяють знизити собівартість підготовки фахівців без суттєвого погіршення якості освіти. Водночас важливо усвідомлювати, що цифровізація сама по собі потребує початкових інвестицій у створення відповідної інфраструктури та підготовку викладачів.

Міжнародний досвід фінансування вищої освіти пропонує низку цікавих підходів [6], які можуть бути адаптовані до українських умов. Наприклад, скандинавська модель, де держава забезпечує базове фінансування всіх університетів, а додаткові кошти вони отримують через конкурентні гранти на дослідження. Або німецька система подвійної освіти, де значна частина практичної підготовки відбувається на підприємствах за їх рахунок. Звісно, механічне копіювання будь-якої моделі неможливе, але аналіз різних підходів допомагає сформулювати власну стратегію.

Особливої уваги потребує питання збереження науково-педагогічного потенціалу. Викладачі вищої кваліфікації, які формувалися десятиліттями, сьогодні опинилися перед вибором: залишатися у системі освіти з мінімальною оплатою праці чи шукати можливості для реалізації в інших сферах. Втрата цього інтелектуального потенціалу буде мати довгострокові наслідки для якості освіти. Тому необхідні не лише підвищення заробітних плат, а й створення умов для професійного розвитку, доступу до міжнародних наукових проектів, сучасного обладнання.

Ще одним критичним аспектом є забезпечення рівного доступу до якісної освіти для здобувачів з різних регіонів та соціальних груп. Війна загострила проблему освітньої нерівності: діти з заможних родин мають можливість навчатися у престижних столичних університетах або навіть за кордоном, тоді як молодь із малих міст та сільської місцевості часто обмежена

у виборі через фінансові причини. Система стипендій та соціальної підтримки студентів потребує суттєвого переосмислення та розширення.

Розглядаючи перспективи повоєнного відновлення, слід виходити з реалістичних оцінок доступних ресурсів. Швидке повернення до довоєнного рівня фінансування малоїмовірно, адже держава матиме численні конкуруючі пріоритети від відбудови інфраструктури до соціальних програм. Однак саме інвестиції в освіту мають стати одним із головних пріоритетів, оскільки без кваліфікованих кадрів неможливе жодне відновлення. Історичний досвід повоєнної відбудови Німеччини, Японії, Південної Кореї засвідчує, що країни, які зробили ставку на освіту та науку, демонструють найшвидші темпи економічного зростання.

Важливо також враховувати, що структура попиту на фахівців у повоєнний період зміниться. Будівництво, енергетика, медицина, психологія, інформаційні технології та деякі інші сфери потребуватимуть значно більше кваліфікованих працівників. Система вищої освіти має бути достатньо гнучкою, щоб оперативно реагувати на ці зміни, перерозподіляючи ресурси на користь найбільш затребуваних напрямів підготовки.

Фінансові механізми підтримки університетів мають включати не лише прямі бюджетні асигнування, а й податкові стимули для підприємств, які інвестують в освіту, пільгові кредити на модернізацію матеріальної бази, гранти на наукові дослідження. Створення конкурентного середовища, де університети змагаються за додаткове фінансування на основі показників якості освіти та працевлаштування випускників, може стати додатковим стимулом для підвищення ефективності використання коштів.

Список бібліографічних посилань

1. Писарчук, О.В. (2025). Фінансово-економічні наслідки малочисельних груп як прояв структурних диспропорцій у системі вищої освіти. *Інфраструктура ринку*, [online] 87. Available at: <https://market-infr.od.ua/uk/2025> [Accessed 08 Jan. 2026].
2. Ponomarenko, V. (2022). State Order for the Training of Specialists with Higher Education and Optimisation of the Higher Education Network. *Journal of Higher Education Theory and Practice*, [online] vol. 22, iss., pp. 127–135. Available at: <https://doi.org/10.33423/jhetp.v22i18.5705> [Accessed 08 Jan. 2026].
3. Пономаренко, В.С. (2025). Формування та збереження людського капіталу прифронтових територій. *Освіта і суспільство*, [online] 6, с. 28–30. Available at: <https://naps.gov.ua/ua/press/ois/3812/> [Accessed 09 Jan. 2026].
4. Назаров, Н. К., Семенов, А.О. (2024). Генезис концепцій людського капіталу в економічній теорії. *Бізнес Інформ*, [online] 2, с. 314–323. Available at: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-2-314-323> [Accessed 20 Dec. 2025].
5. Круглов, В. В. (2025). Державно-приватне партнерство як інструмент модернізації системи вищої освіти в Україні. *Освітня аналітика України*, [online] 1. Available at: <https://science.iea.gov.ua/2025-1-5-16/> [Accessed 25 Dec. 2025].
6. Малафеева, К.Ю. (2025). Основні моделі та інструменти фінансування закладів вищої освіти в Україні та за кордоном. *Інвестиції: практика та досвід*, [online] 13. Available at: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.13.244> [Accessed 28 Dec. 2025].

References

1. Pysarchuk, O.V. (2025). Finansovo-ekonomichni naslidky malochyselnykh hrup yak proiav strukturnykh dysproportsii u systemi vyshchoi osvity [The financial and economic consequences of small groups as a manifestation of structural imbalances in the higher education system]. In: *Infrastruktura rynku* [Market infrastructure], [online] 87. Available at: <https://market-infr.od.ua/uk/2025> [Accessed 08 Jan. 2026].
2. Ponomarenko, V. (2022). State Order for the Training of Specialists with Higher Education and Optimisation of the Higher Education Network. *Journal of Higher Education Theory and Practice*. [online] vol. 22, iss. 28, pp. 127–135. Available at: <https://doi.org/10.33423/jhetp.v22i18.5705> [Accessed 08 Jan. 2026].

3. Ponomarenko V.S (2025). Formuvannia ta zberezhennia liudskoho kapitalu pryfrontovykh terytorii [Formation and preservation of human capital in frontline territories] *Osvita i suspilstvo* [Education and society], [online] 6, pp. 28–30. Available at: <https://naps.gov.ua/ua/press/ois/3812/> [Accessed 09 Jan. 2026].

4. Nazarov, N. K., Semenov, A.O. (2024). Henezys kontseptsii liudskoho kapitalu v ekonomichnii teorii [The genesis of human capital concepts in economic theory]. *Biznes Inform* [Business Inform], [online] 2! 314–323. Available at: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-2-314-323> [Accessed 20 December 2025]

5. Kruhlov V. V. (2025) Derzhavno-pryvatne partnerstvo yak instrument modernizatsii systemy vyshchoi osvity v Ukraini. [Public-private partnership as a tool for modernising the higher education system in Ukraine] *Osvitnia analityka Ukrainy* [Educational Analytics of Ukraine] № 1 Available at: <https://science.iea.gov.ua/2025-1-5-16/> [Accessed 25 December 2025]

6. Malafeieva K.Iu. (2025) Osnovni modeli ta instrumenty finansuvannia zakladiv vyshchoi osvity v Ukraini ta za kordonom [Main models and instruments of financing higher education institutions in Ukraine and abroad]. *Investytsii: praktyka ta dosvid* [Investments: practice and experience] № 13 Available at: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.13.244> [Accessed 28 December 2025]

Писарчук Оксана Володимирівна. Фінансування вищої освіти як чинник збереження людського капіталу у повоєнний період.

У статті досліджено вплив фінансування вищої освіти на процеси збереження та відтворення людського капіталу України в умовах повоєнного відновлення. Метою роботи є виявлення структурних диспропорцій у фінансовому забезпеченні закладів вищої освіти та обґрунтування їхніх наслідків для якості підготовки фахівців і стійкості університетського сектору. Методологічну основу дослідження становлять аналіз офіційних статистичних даних, порівняльний регіональний підхід і узагальнення результатів емпіричних спостережень щодо функціонування освітніх програм з малочисельними групами. Встановлено, що зростання частки таких програм є проявом критичної обмеженості фінансових ресурсів, яка особливо загострюється у регіональних закладах вищої освіти та прифронтових територіях. Показано, що недофінансування призводить до згортання перспективних спеціальностей, зниження інвестицій у матеріально-технічну базу та посилення відтоку науково-педагогічних кадрів. Обґрунтовано необхідність переходу до диференційованих моделей фінансування, розвитку державно-приватного партнерства та використання цифрових інструментів як способів підвищення ефективності використання обмежених ресурсів. Практична значущість результатів полягає у можливості їх застосування при формуванні політики підтримки університетського сектору в контексті повоєнного відновлення.

Ключові слова: фінансування вищої освіти; людський капітал; інвестиції в освіту; регіональний вимір; обмеженість фінансування; якість підготовки; повоєнне відновлення.

Pysarchuk Oksana. Financing Higher Education as a Factor in Preserving Human Capital in the Post-War Period.

The article examines the impact of higher education funding on the processes of preserving and reproducing Ukraine's human capital in the context of post-war recovery. The aim of the study is to identify structural imbalances in the financial support of higher education institutions and to substantiate their consequences for the quality of specialist training and the sustainability of the university sector. The methodological basis of the study consists of an analysis of official statistical data, a comparative regional approach, and a generalisation of the results of empirical observations on the functioning of educational programmes with small groups. It has been established that the growth in the share of such programmes is a manifestation of critical financial constraints, which are particularly acute in regional higher education institutions and frontline territories. It has been shown that underfunding leads to the curtailment of promising specialities, a reduction in investment in material and technical resources, and an increase in the outflow of scientific and teaching staff. The necessity of transitioning to differentiated funding models, developing public-private partnerships, and using digital tools as ways to increase the efficiency of limited resources is

substantiated. The practical significance of the results lies in the possibility of their application in the formation of policies to support the university sector in the context of post-war recovery.

Key words: higher education funding; human capital; investment in education; regional dimension; limited funding; quality of training; post-war reconstruction.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18469265>

Н. Л. Піковець

ВПЛИВ ОСВІТИ НА ЗБЕРЕЖЕННЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я

Ментальне здоров'я визнається Всесвітньою організацією охорони здоров'я одним із ключових чинників сталого розвитку суспільства та добробуту особистості [1]. Воно охоплює не лише відсутність психічних розладів, а й стан психологічного благополуччя, здатність особи реалізовувати власний потенціал, ефективно долати життєві труднощі, навчатися, працювати та брати активну участь у суспільному житті. У цьому контексті освіта постає як один із провідних соціальних інститутів, що має потужний превентивний і підтримувальний потенціал щодо збереження ментального здоров'я.

Актуальність дослідження впливу освіти на збереження ментального здоров'я зумовлена сучасними глобальними викликами — пандеміями, війнами, соціально-економічною нестабільністю, цифровізацією та зростанням психоемоційного навантаження на людину. Освітнє середовище дедалі частіше розглядається не лише як простір трансляції знань, а як середовище формування психологічної стійкості, навичок саморегуляції та життєвої компетентності.

У сучасних міждисциплінарних дослідженнях освіта розглядається як один із базових соціальних детермінантів ментального здоров'я. Рівень освіти тісно пов'язаний із соціально-економічним статусом, умовами праці, рівнем доходів, доступом до ресурсів підтримки та якістю життя загалом. Багаточисельні емпіричні дослідження демонструють, що вищий рівень освіти асоціюється з нижчими показниками депресії, тривожних розладів і психологічного дистресу у дорослому віці [2]

Освітній процес сприяє формуванню когнітивних і метакогнітивних навичок, які є важливими для збереження ментального здоров'я: здатності до аналізу, критичного мислення, планування, усвідомленого прийняття рішень. Освічена людина, як правило, має ширший репертуар копінг-стратегій, що дозволяє їй ефективніше долати стресові ситуації та знижувати ризик розвитку психічних розладів.

Одним із ключових механізмів впливу освіти на збереження ментального здоров'я є її психоосвітня функція. Через освітні програми, формальне та неформальне навчання відбувається підвищення психологічної грамотності населення — знань про психічне здоров'я, емоції, стрес, тривожність, депресію та способи їх профілактики.

Психоосвіта сприяє зменшенню стигматизації психічних розладів, формує позитивне ставлення до звернення по психологічну допомогу та підвищує рівень саморефлексії [3]. Дослідження показують, що включення елементів психоосвіти в освітні програми знижує рівень тривожності та емоційного вигорання, а також підвищує суб'єктивне відчуття благополуччя учнів і студентів.

Важливим аспектом збереження ментального здоров'я є якість освітнього середовища. Психологічно безпечне освітнє середовище характеризується підтримувальними міжособистісними відносинами, відсутністю насильства, булінгу та дискримінації, а також наявністю доступних ресурсів психологічної допомоги.

Навчальні заклади, які інтегрують служби психологічного супроводу, програми соціально-емоційного навчання та підтримки благополуччя, демонструють кращі показники психологічної адаптації здобувачів освіти. Освітні інституції можуть виступати важливими агентами ранньої

ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ
ПІВНІЧНО-СХІДНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР НАН УКРАЇНИ І МОН УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ КОНСОРЦІУМ
ХАРКІВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КАРЛСРУЕ (НІМЕЧЧИНА)
ХАРКІВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ»

**Інтелектуальний потенціал суспільства
в умовах перманентних соціальних змін:
шляхи збереження й розвитку**

(ДР № 0117U005126)

МАТЕРІАЛИ
XXIV МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**ДОКАЗОВІ ПРОГНОЗИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ
В УКРАЇНІ: ВІДКРИТИЙ ТРЕК ДОСЛІДЖЕНЬ**

Харків
13 лютого 2026 р.

Редакційна колегія:

Астахова К. В.	д-р іст. наук (голов. ред.)
Астахова В. І.	д-р іст. наук
Зверко Т. В.	канд. соціол. наук
Іванова О. А.	канд. екон. наук
Козиренко В. П.	канд. техн. наук
Молодча Н. С.	канд. філол. наук
Михайльова К. Г.	д-р соціол. наук
Яременко О. Л.	д-р екон. наук

Індексується Міжнародною наукометричною базою даних Index Copernicus

Д63 Доказові прогнози розвитку освіти в Україні: відкритий трек досліджень: матеріали XXIV Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 13 лют. 2026 р. / Ін-т вищої освіти НАПН України, Харк. гуманітарний ун-т «Нар. укр. акад.» та ін. ; [редкол.: К. В. Астахова (голов. ред.) та ін.]. – Харків: Вид-во НУА, 2026. – 306 с. – (Інтелектуальний потенціал суспільства в умовах перманентних соціальних змін: шляхи збереження й розвитку).

Містить матеріали XXIV Міжнародної науково-практичної конференції Збірник «Доказові прогнози розвитку освіти в Україні: відкритий трек досліджень» (13 лютого 2026 року, Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»), які присвячено дослідницьким прогнозам розвитку освіти в Україні та інших країнах. Проаналізовано питання якості освіти в сучасних умовах, управління якістю, дослідження в галузі неперервної освіти й вивчення впливу освіти на економічну та соціальну активність, збереження ментального здоров'я, шляхи збереження суб'єктів вищої освіти, вивчення можливостей використання штучного інтелекту в освітньому процесі, дослідження зміни якісних параметрів здобувачів освіти, вплив демографічної кризи на формування студентства, дослідження ефективності програм підтримки в галузі освіти.

УДК 378.091.26(477)